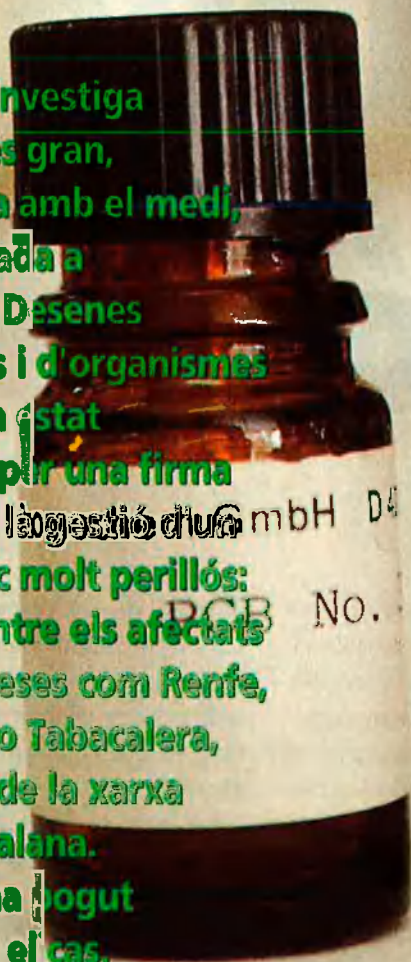

L'ESTAFA DEL PIRALÈ

La fiscalia investiga l'estafa més gran, relacionada amb el medi, mai detectada a Catalunya. Desenes d'empreses i d'organismes oficials han estat enganysats per una firma dedicada a la gestió d'un residu tòxic molt perillós: el piralè. Entre els afectats hi ha empreses com Renfe, Telefònica o Tabacalera, i hospitals de la xarxa pública catalana. EL TEMPS ha pogut reconstruir el cas.

El fiscal del Medi Ambient del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, José Joaquín Pérez de Gregorio, investiga des de fa mesos l'empresa Semat, SA, per presumpta responsable d'uns delictes d'estafa, falsificació de documents i delicte contra la salut pública. Les diligències judicials, encara sota secret, són fruit d'una llarga i complexa investigació de la brigada del Medi Ambient dels mossos d'esquadra, iniciada fa un any i mig i closa fa unes setmanes. En aquests moments el fiscal estudia l'expedient, que consta de milers de folis, amb la finalitat de delimitar les responsabilitats legals i la tipificació exacta dels delictes. La magnitud del cas (Semat és una empresa capdavantera en el sector elèctric) podria fer que anés a parar a l'Audiència Nacional espanyola, perquè l'extensió territorial del frau descobert —calculat en milers de milions de pesetes— supera els límits del Principat.

La investigació afecta especialment dos ex-directius de l'empresa: Albert Capón Gasso, director gerent, i Enrique Alonso, director comercial. Actualment tots dos són fora de Semat. Alonso fou acomiadat pel grup multinacional Schneider, que va adquirir l'empresa a principi del 93. Els alemanys, molt interessats a demostrar que les irregularitats són cronològicament anteriors a la seva entrada a Semat, també han forçat la sortida de Capón Gasso. Ara, segons fonts de la fiscalia, la investigació també afecta Agustín García Centeno, el directiu que Schneider va posar al capdavant de Semat en el moment d'adquirir l'empresa. Tot i així, la multinacional està convençuda que el seu primer home a Semat no té cap responsabilitat en cap mena de delicte, i que "ha estat una víctima més dels cervells del frau". Una altra de les persones que hi ha en el punt de mira de la investigació és Mercedes Bartolomé Lluch, que va tenir amplis poders dins de Semat, per més que actualment també n'és apartada.

Tant la fiscalia com els mossos d'esquadra han confirmat a aquesta revista l'existència de la investigació, però han preferit no informar-ne emparant-se en el secret de les diligències. Segons el fiscal Pérez de Gregorio, "la investigació va començar arran d'un delicte ecològic, però hem anat trobant més possibles delictes lligats a l'inicial". Per la seva banda, la Conselleria de Medi Ambient ha admès que hom ha trobat anomalies en la gestió dels residus per Semat, i que per aquest motiu el mes de novembre del 94 la Junta de Residus va exigir a aquesta empresa que deixés immediatament de tractar amb residus.

La llista d'empreses afectades per l'estafa és llarguíssima i n'inclou algunes de molt conegudes i representatives. Entre elles hi ha Renfe, Telefónica, Tabacalera, Banca Catalana, El Corte Inglés, la Caixa, TVE-Sant Cugat, IBM, Enagas, Gran Casino de Barcelona, Nissan,

Repsol Química, Asland o les Mines de Súria. Es dona el cas que una de les principals víctimes de l'estafa ha estat l'Institut Català de la Salut (ICS), per valor d'uns 300 milions de pesetes.

Una estafa planificada. Semat (Servicios Eléctricos de Mantenimiento, SA) va ser, entre els anys 89 i 94, una de les empreses autoritzades per la Generalitat per a tractar i eliminar PCB, un oli altament contaminant utilitzat sovint com a aïllant en transformadors d'alta tensió i en condensadors elèctrics (les altres empreses autoritzades són Hidronor, SA, PECSA, i Rymoil, SA, en les quals no ha aparegut cap indicatiu de mala gestió). El PCB (policlor bifenil), conegut comercialment amb el nom de "piralè", és una substància sintètica de característiques ideals per a diversos usos industrials. A la dècada dels 70, la Comunitat Europea va començar a restringir-ne l'ús. La comprovació que els PCB eren substàncies altament contaminants i potencialment tòxiques (vegeu el requadre) va fer que cada país elaborés una normativa estricta fins a arribar a la prohibició.

Catalunya en va prohibir la comercialització l'any 86, amb una ordre de qui llavors era conseller d'Indústria i Energia, Joan Hortalà. Les empreses que tinguessin transformadors amb PCB instal·lats abans d'aquell any no eren obligades a desfer-se'n fins que l'aparell acabés la seva vida útil. Però, tot i no ser-hi obligades, molts empresaris han optat durant aquests últims anys per desempallegar-se del PCB a través d'una empresa especialitzada, que pot seguir dos mètodes possibles: o bé canviar el piralè del transformador per un altre aïllant —oli mineral o silicona— lliure de contaminació, o bé portar els transformadors a destruir en alguna de les plantes especialitzades existents a França i la Gran Bretanya.

La complexitat i el perill d'aquestes operacions fa que les empreses que s'hi dediquen necessitin una autorització especial, emesa per la Junta de Residus de la Generalitat. L'empresa Temac, SA, societat matriu de Semat, va obtenir aquesta autorització amb data de 31 de maig del 89. L'octubre del 92 la Junta de Residus va reconèixer el canvi de titularitat en favor de Semat, filial de Temac (un simple tràmit administratiu, atès que els responsables de la gestió continuen essent els mateixos). Amb el permís oficial a la butxaca, Temac-Semat desenvolupa amb força èxit una agressiva estratègia comercial, destinada a convèncer els empresaris de la necessitat de treure's del damunt els transformadors amb PCB abans del final de la seva vida útil. Entre maig del 89 i febrer del 93, quan Semat és adquirida pel grup multinacional Schneider, centenars de transformadors d'alta tensió d'empreses radicades a Catalunya passen per les mans de Semat. Avui la investigació

Fins als pingüins de l'Antàrtida

El PCB té un greu inconvenient per al medi natural: no és biodegradable. Si n'aboquem en una muntanya, en un riu o a mar, anys després el continuarem trobant en el mateix estat que el primer dia. Aquesta característica fa que el PCB "viatgi" pel món seguint els cicles de la Natura. Una bona part del peix i de la carn de consum humà presenta restes de PCB, si bé en dosis no perjudicials. També n'apareixen sovint en la llet materna i se n'han arribat a trobar en els pingüins de l'Antàrtida.

"Els PCB són compostos tòxics, si es presenten en quantitats elevades", explica el doctor Joan Giralt, expert en química ambiental del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC). "La dosi letal mitjana és d'un gram a deu per quilo, segons el PCB

de què es tracti; però és molt difícil que una persona es trobi exposada a una dosi tan alta". S'ha comprovat que els humans exposats al PCB poden sofrir trastorns importants del fetge, lesions dermatològiques, danys del sistema endocrí, immunodeficiència i desordres respiratoris i reproductius.

El mes de setembre de l'any passat un tribunal de St. Louis (EUA) va sentenciar en favor de l'empresa Monsanto, en un cas de mort de càncer presumptament causada pel PCB. La vídua d'un treballador de Westinghouse, mort de càncer al cervell, demanava a Monsanto (subministradora de PCB a Westinghouse) dos milions de dòlars d'indemnització, perquè considerava que la malaltia del seu marit havia estat causada per l'exposició continuada al PCB durant quinze anys, del 65 al 80. El jurat va estimar que no es podia provar que el càncer d'aquest treballador fos degut al PCB. L'especialista del CSIC, Joan Giralt, explica que la combustió de PCB allibera dioxines, considerades "cancerígenes" en animals i "probablement cancerígenes" en l'home. Giralt opina que en cas que el piralè d'un transformador cremés, "les persones que hi hauria a prop serien sotmeses a una exposició aguda d'aquestes dioxines".

Juan Luis Valverde, director de la delegació de l'Institut Nacional de Toxicologia (INT) a Barcelona, qualifica el PCB de toxicològicament dolent, cosa que és "una llàstima, perquè és un producte meravellós per a usos industrials". Valverde explica que als anys 30 la utilització de PCB com a aïllant en les excavacions mineres va eradicar els accidents habituals provocats pel contacte de les instal·lacions elèctriques amb la humitat. "El problema del PCB és que actua de contaminant en la natura, perquè es bioacumula". L'INT serà l'organisme encarregat de fer els informes pericials que demani el fiscal del medi sobre el cas de l'estafa del piralè.

RICARD CUGAT

Joan Grimalt (CSIC): "En quantitats elevades els PCB són tòxics."

contaminat, el posava en un camió i, per comptes de portar-lo fins a una de les plantes de destrucció especialitzades, se l'enduia als seus magatzems del Polígon Gran Via Sud de l'Hospitalet. Allà, els operaris en canviaven l'oli amb una tècnica defectuosa, de forma que l'aparell continuava presentant un nivell de contaminació superior al permès, i posteriorment el comercialitzaven com si fos nou o de segona mà, amb papers i número d'identificació falsos, però en tot cas assegurant al comprador que el transformador era perfectament legal. Alhora, "creaven" un certificat conforme aquell transformador havia estat enviat a destruir a França. Amb aquesta operació, Semat cobrava en primera instància per un servei —el de destrucció— que en realitat no complia, i tornava a cobrar per la venda del mateix aparell a tercers. En cada operació l'empresa podia guanyar entre quatre i set milions de pessetes.

Un dels punts per aclarir és què en feia Semat, del PCB procedent dels transformadors reciclats. Una part podia haver estat incinerada correctament, però fonts de la investigació no descartaven abocaments il·legals de piralè a la claveguera, amb el perill que és de suposar per al medi i les persones.

Si el client de Semat no optava per la destrucció total del transformador, sinó simplement per la substitució de l'oli contaminat per un altre aïllant, també podia ser víctima d'una estafa. En aquest cas, l'empresa investigada s'enduia el transformador als seus magatzems i el sotmetia a un "canvi d'oli" sense les més mínimes garanties tècniques. Una operació així requereix una gran precisió, perquè cal buidar totalment el transformador de PCB, netejar-ne perfectament tots els conductes i introduir-hi el nou aïllant. Si la neteja no es fa correctament, el nou líquid es torna a contaminar amb les restes del PCB que queden dins l'aparell. El resultat és que, al cap de poc temps, el transformador presenta uns nivells de contaminació per PCB més alts que o els autoritzats (la normativa espanyola marca un límit de 500 parts per milió, és a dir d'un 0,005%). El client, que ja ha pagat per descontaminar el transformador, es torna a trobar amb el mateix problema que tenia, tot i les garanties ofertes per Semat. No li han resolt res, però li han cobrat el servei.

Hospitals públics, amb piralè sense saber-ho.

La llista d'empreses afectades és molt llarga. Els mossos d'esquadra han fet una reconstrucció, empresa per empresa, de tots els passos fets per Semat al llarg dels quatre anys en què, segons els indicis, es concentra l'activitat delictiva de l'empresa. La recollida de dades ha estat feta en col·laboració amb els tècnics de la Junta de Residus, organisme que ha elaborat el seu propi expedient informatiu, a banda el que manega el fiscal.

dels mossos d'esquadra palesa que l'actuació de Semat durant aquest període va ser, possiblement, plena de greus irregularitats de tota mena: vulneracions de la llei de gestió de residus industrials, delictes contra la salut pública, enganys als clients, estafes milionàries, falsificacions de documents i més.

Un dels presumptes frauds descoberts té a veure amb la destrucció de transformadors amb PCB. Segons la investigació en mans de la fiscalia, Semat anava a recollir el transformador

La Generalitat ha estat precisament una de les principals víctimes de l'estafa del piralè. L'Institut Català de la Salut, organisme que gestiona els hospitals i centres d'assistència primària de la xarxa pública, ha estat durant aquests anys un dels clients preferents de Semat. L'ICS ha obert una investigació interna per fer un cens dels centres sanitaris afectats, conduïda pel director de serveis generals de la Ciutat Sanitària de la Vall d'Hebron, Miquel Pujol. El desgavell creat per la gestió de Semat és tan gran que l'ICS ha hagut d'enviar una enquesta als seus 210 centres per tal de determinar l'estat del parc de transformadors d'alta tensió de la xarxa sanitària.

Pujol reconeix que, mentre ha durat l'engany, molts centres sanitaris han tingut en les instal·lacions transformadors contaminats de PCB sense saber-ho. "Això no ha de crear cap alarma, perquè cal recordar que la llei no obliga a destruir el PCB fins que el transformador no ha arribat al final de la seva vida útil. No hi ha cap perill". Però el risc potencial ha estat molt gran. En cas d'incendi d'un transformador, les normes d'actuació dels bombers són diferents segons que es tracti d'un aparell amb PCB o sense. Diversos estudis científics han demostrat que si el PCB s'inflama emet dioxines altament tòxiques, que poden ser cancerígenes. Si hi hagués hagut un incident d'aquesta mena, les persones a prop del foc s'haurien exposat a un perill de salut greu.

Miquel Pujol ha treballat aquests dos últims mesos en aquest afer, conjuntament amb l'assessoria jurídica de l'ICS. A l'espera de resultats definitius, afirma que "els centres afectats podrien ser una vintena", entre ells l'hospital Germans Trias i Pujol de Badalona (Can Ruti) i l'Arnau de Vilanova de Lleida, més diversos centres d'assistència primària de Barcelona i de fora. L'ICS encara no ha fet una valoració del cost d'aquesta estafa. Segons Pujol, podria vorejar els 100 milions de pessetes, però segons algunes fonts de l'Institut la xifra podria arribar als 300 milions, comptant-hi el cost de tornar a regularitzar els transformadors. L'assessoria jurídica estudia si hi ha base legal perquè l'ICS actuï judicialment contra Semat. Per això tots els centres que han tingut tractes amb Semat han enviat als serveis centrals de l'ICS els plecs de condicions en què foren contractats els serveis de l'empresa investigada.

Abans i després de Schneider. El descobriment de l'estafa ha posat Semat en una situació delicada. Segons que ha explicat a EL TEMPS un portaveu oficial del grup Schneider, l'actual accionariat de l'empresa no té

José Joaquín Pérez de Gregorio, fiscal del Medi Ambient de Catalunya, ha dirigit la investigació dels mossos d'esquadra. Sobre la seva taula s'apilen milers de folis que detallen la trama de l'estafa del piralè.

res a veure amb els propietaris anteriors, investigats per la fiscalia. "Nosaltres vam adquirir Semat el febrer del 93, interessats principalment per la important cartera de clients que tenia l'empresa". Segons fonts del grup, el preu de venda de Semat va ser de 300 milions de pessetes, però després hi hagué una ampliació de capital per valor de 150 milions més. Segons la versió de Schneider, una de les primeres accions dels nous propietaris fou d'acomiar el director comercial, Enrique Alonso, actualment sota investigació.

Seguint la versió de Schneider, l'acomiadament d'Alonso no tindria, en principi, res a veure amb el cas del piralè, perquè la multinacional assegura que la primera notícia que va tenir d'aquest problema fou el maig del 94, per unes irregularitats descobertes en uns transformadors de Telefònica a Santa Fe del Montseny. "Des de llavors fins ara hem col·laborat en la investigació i fet els possibles per corregir els danys causats pels gestors establint acords amb les empreses perjudicades", afirma el portaveu oficial. Schneider ha fet destruir a França tots els transformadors amb anomalies, servei que ha realitzat gratuïtament. Els responsables del grup calculen que tot plegat els ha costat 200 milions de pessetes, comptant-hi la destrucció de transformadors i la pèrdua de negoci. El grup multinacional se sent "molt perjudicat i enganyat. Això ens ha fet molt de mal i estudiem la possibilitat d'emprendre accions judicials contra els propietaris anteriors". Les mateixes fonts asseguren que en aquest moment la seva principal preocupació és de "resoldre aquest problema, de deixar clara la seva manca de relació amb l'estafa i de tirar endavant una empresa de la qual depenen una seixantena de famílies". **Eduard Voltas / Xavier Vinader**

RICARD CUGAT

L'hospital Germans Trias i Pujol, a Badalona, ha tingut transformadors contaminats sense saber-ho. A l'esquerra, vista d'un transformador com els afectats.